

De strijd van Willem de Mérode

Deze tweewekelijkse serie geeft een overzicht van de belangrijkste schrijvers en dichters van deze eeuw uit Groningen en Drenthe. Dit is het zesde deel, gewijd aan Willem de Mérode.

'k Weet, God vergeeft, hoe snood wij van hem dwalen./ons meer dan zeventig maal zeven malen./Maar, o, 'k moet Zijn gena met bittre rouw/ook zeventig maal zeven maal betalen.

Het zijn bittere regels die in de kwatrijnenbundel *De Rozenhof* uit 1925 van Willem de Mérode naar voren komen. Logisch: de belangrijkste Nederlandse protestantse dichter uit de periode tussen de beide wereldoorlogen schreef de bundel in de gevangenis.

Door **Jacob Moerman**

Zijn werk kenmerkt zich voor een belangrijk deel door de strijd tussen vroomheid en zinnelijkheid, een thema dat niet zonder reden in zijn poëzie opdook. In 1929 verscheen de bundel *De lichtstreep*, die hij beschouwde als zijn beste werk. Onder de naam Jan Bos uitte hij zich in de streektaal, met onder meer de prozabundels *Mooi volk* (1929) en *'n Poar dörpsgenooten* (1931). Daarnaast schreef hij onder het pseudoniem Joost van Keppel mystiek proza en als Henri Hoogland boekjes voor de scholieren. Hij had drie broers, van wie ook P. Keuning als schrijver bekend werd. Die publiceerde onder meer *Kinderen in verstand en boosheid* (1918),

een verhalenbundel die in het calvinistische milieu gretig aftrek vond.

De Mérode was in de jaren twintig en dertig voor vele protestanten hét schoolvoorbeeld van de dichter. Hij publiceerde meer dan 25 bundels. Zijn tragische levensloop zorgde voor een slechte naam, maar heeft aan de andere kant ook aan het ideaalbeeld bijgedragen.

Willem de Mérode (1887- 1939) werd geboren in het hoofdonderwijzershuis van de gereformeerde school in Spijk, als Willem Eduard Keuning. Hij woonde van 1902 tot 1906 met zijn ouders in de stad Groningen, aan de Noorderbuitensingel. Na de kweekschool met de bijbel werd hij onderwijzer, eerst in Oude Pekela en al snel daarna in Uithuizermeeden. Daar was hij onderwijzer van 1907 tot 1924 en ontwikkelde hij zich als dichter. Hij publiceerde in deze periode vijf bundels en nam langzaam maar zeker deel aan het literaire leven. Zo was hij onder meer redacteur van *Het Getij*, het literaire tijdschrift waarin de Groninger dichter Hendrik de Vries in 1918 zijn debuut maakte.

In 1924 vond het grote drama plaats dat de rest van zijn leven zou bepalen. Op 26 februari van dat jaar werd hij gearresteerd op verdenking van homoseksuele contacten met minderjarigen. Een dikke week later werd hij als onderwijzer ontslagen en op 18 maart werd hij 'gencensureerd door de Gereformeerde Kerkeraad van Uithuizermeeden'. Hij werd vervolgens veroordeeld tot acht maanden gevangenisstraf en 'drie jaar ontzegging van de bevoegdheid het ambt van onderwijzer te bekleden'. Na zijn vrijlating keerde hij niet naar Uithuizermeeden terug en hield De Mérode zijn leraarschap helemaal voor gezien. Hij trok in Bergum in bij een van zijn broers, die daar een boekhandel en drukkerij dreef. In die periode ontstonden eveneens gedichten die direct verband houden met de tragische gebeurtenissen die hem troffen. In november van 1925 verhuisde hij naar het Gelderse

Eerbeek, waar hij een aantal kamers erbij huurde. Tot aan zijn dood zou teloos burger blijven wonen.

Na zijn gevangenisstraf had De Mérode vankelijk veel moeite om publicaties te vinden, omdat hij zijn naasten en tante te veel had verspreid. Zijn reacties waren zeer fel, zoals maar volgende citaat, afkomstig uit *De kunst en ontarding* uit 1926 van De Mérode: 'Sinds geruimen tijd waart het gevangene christen-literaat de gevangene ter zich hoorde sluiten, omdat hij Sodom en Gomorra boven Christus liet heerschen. Oscar Wilde en Paster van hem voor op dien vreeselijke

Al meteen in 1925 had hij de kerk de rug toegekeerd en daarna meer van een kerkgenootschap van de christelijke wereld ging hij niet bezocht in 1927 de conferentie letterkundige kringen in Lage Vu voor uit het manuscript van *De vrees* bundel die het jaar daarop het licht was niemand minder dan de dichter Nijhoff die hem had aangespoord om van deze poëziebundel. Die bundel was geschreven: 'Wanneer rode eindelijk met de brede strek melodie behoefte heeft? Geef de taak een modern oratorium te schrijven gelijkenis van de Verloren Zoon.'

In 1930 werd hij medewerker van een cultureel blad met een katholieke stempel. De Mérode voelde sympleid van het blad, Wouter Lutke stand tot het fascisme. 'Al houd ik regering, fascistisch ben ik heel hij P.J. Meertens in 1934 via e Maar ook: 'Ik vind Mussolini een regering nadoen is onzin.' In 1930 rode lid van de PEN, de internatio

▲ „Ik vind Mussolini een kerel, maar zijn regering nadoen is onzin.”

Foto: DGP

Willem de Mérode (1887-1939)

nbundel die in het calvinistische mi-
ftrek vond.

le was in de jaren twintig en dertig
protestanten hét schoolvoorbeeld van
Hij publiceerde meer dan 25 bundels.
che levensloop zorgde voor een
m, maar heeft aan de andere kant ook
aalbeeld bijgedragen.

de Mérode (1887- 1939) werd geboren
fdonderwijzershuis van de gerefor-
mool in Spijk, als Willem Eduard Keu-
poonde van 1902 tot 1906 met zijn ou-
stad Groningen, aan de Noorderbui-
la de kweekschool met de bijbel werd
ijzer, eerst in Oude Pekela en al snel
iithuizermeeden. Daar was hij onder-
1907 tot 1924 en ontwikkelde hij zich

Hij publiceerde in deze periode vijf
nam langzaam maar zeker deel aan
e leven. Zo was hij onder meer redac-
t Getij, het literaire tijdschrift waarin
er dichter Hendrik de Vries in 1918
maakte.

nd het grote drama plaats dat de rest
ven zou bepalen. Op 26 februari van
rd hij gearresteerd op verdenking van
ele contacten met minderjarigen.
week later werd hij als onderwijzer
n op 18 maart werd hij 'gecensureerd
reformeerde Kerkeraad van Uithui-
' . Hij werd vervolgens veroordeeld
aanden gevangenisstraf en 'drie jaar
van de bevoegdheid het ambt van
er te bekleden'. Na zijn vrijlating
niet naar Uithuizermeeden terug en
érode zijn leraarschap helemaal voor
trok in Bergum in bij een van zijn
aar een boekhandel en drukkerij
e periode ontstonden eveneens ge-
direct verband houden met de tragi-
rtenissen die hem troffen. In novem-
25 verhuisde hij naar het Gelderse

Eerbeek, waar hij een aantal kamers in een boer-
derij huurde. Tot aan zijn dood zou hij er als amb-
teloos burger blijven wonen.

Na zijn gevangenisstraf had De Mérode aan-
vankelijk veel moeite om publicatiemogelijkhe-
den te vinden, omdat hij zijn naam in de protes-
tantse kringen volledig had verspeeld. Sommige
reacties waren zeer fel, zoals mag blijken uit het
volgende citaat, afkomstig uit het boek *Moderne
kunst en ontarding* uit 1926 van Seerp Anema:
'Sinds geruimen tijd waart het gerucht rond, dat
een christen-literaat de gevangenisdeuren ach-
ter zich hoorde sluiten, omdat hij den geest van
Sodom en Gomorra boven Christus in zijn ziel
liet heerschen. Oscar Wilde en Paul Verlaine gin-
gen hem voor op dien vreeselijken weg.'

Al meteen in 1925 had hij de gereformeerde
kerk de rug toegekeerd en daarna zou hij geen lid
meer van een kerkgenootschap worden. Maar de
christelijke wereld ging hij niet uit de weg. Hij
bezocht in 1927 de conferentie van Christelijke
letterkundige kringen in Lage Vuursche en las er
voor uit het manuscript van *De verloren zoon*, een
bundel die het jaar daarop het licht zou zien. Het
was niemand minder dan de dichter Martinus
Nijhoff die hem had aangespoord tot het schrij-
ven van deze poëziebundel. Die had in NRC-Hand-
delsblad geschreven: 'Wanneer schrijft De Mé-
rode eindelijk met de brede streek waaraan zijn
melodie behoefte heeft? Geef hem gerust tot
taak een modern oratorium te schrijven voor de
gelijkenis van de Verloren Zoon.'

In 1930 werd hij medewerker van Aristo, een
cultureel blad met een katholiek en fascistisch
stempel. De Mérode voelde sympathie voor de
leider van het blad, Wouter Lutkie, maar nam af-
stand tot het fascisme. 'Al houd ik van een sterke
regering, fascistisch ben ik heelemaal niet', liet
hij P.J. Meertens in 1934 via een brief weten.
Maar ook: 'Ik vind Mussolini een kerel, maar zijn
regering nadoen is onzin.' In 1936 werd De Mé-
rode lid van de PEN, de internationale schrijvers-

vereniging die nog steeds bestaat en zich bezig-
houdt met maatschappelijke vraagstukken. De
Nederlanders binnen de PEN hebben voor de
Tweede Wereldoorlog een zeer dubieuze rol ge-
speeld. In zijn studie *De intellectuelen* heeft de
Zweedse schrijver Thomas von Vegesack duidel-
ijk gemaakt dat deze Nederlandse 'intellectue-
len' maar al te vaak met Duitsland, Italië en Oos-
tenrijk meeliepen als het ging om het doen van
uitspraken voor of tegen het bewind van Hitler.
Welke rol De Mérode heeft gespeeld is nog
steeds onduidelijk; de vooroorlogse documen-
ten van de PEN werden in de jaren vijftig ver-
kocht aan een bibliotheek in de Verenigde Staten
en zijn door Von Vegesack alleen in grote lijnen
onderzocht.

Ook buiten de protestantse kringen begon De
Mérode in de jaren dertig meer en meer lof te
oogsten. Ter gelegenheid van zijn vijftigste ver-
jaardag publiceerde hij in 1937 de bundel *Rui-
schende bamboe*, waar Simon Vestdijk en Menno
ter Braak enthousiast op reageerden. Lang heeft
De Mérode niet kunnen genieten van zijn groei-
ende faam; twee jaar later maakte een beroerte
een eind aan zijn leven. Bij zijn begrafenis had
zich een grote groep auteurs verzameld, onder
wie Jaap Romeyn, Anne de Vries, Bert Bakker en
Roel Houwink. Zij hoorden onder meer de woor-
den van K. Heeroma aan, die duidelijk doelde op
het drama dat het leven van De Mérode had be-
paald: 'Hij is de meest begenadigde dichter onder
ons geweest. Begenadigd, met een zeldzame
ontvankelijkheid om het leven in al zijn ver-
schrikking en heerlijkheid te ervaren. Maar ook
begenadigd met de verschrikking en heerlijk-
heid van Gods nabijheid.'

Over dat drama en zijn strijd had De Mérode
zélf al vele klassieke regels geschreven. Waaron-
der deze: *O Heer, aanzie dit hart,/dat trotsch is en
verslagen./t Heeft uwen toorn getart/En kan uw
toorn niet dragen.*

Over twee weken: Koos Schuur

98 10-4-99